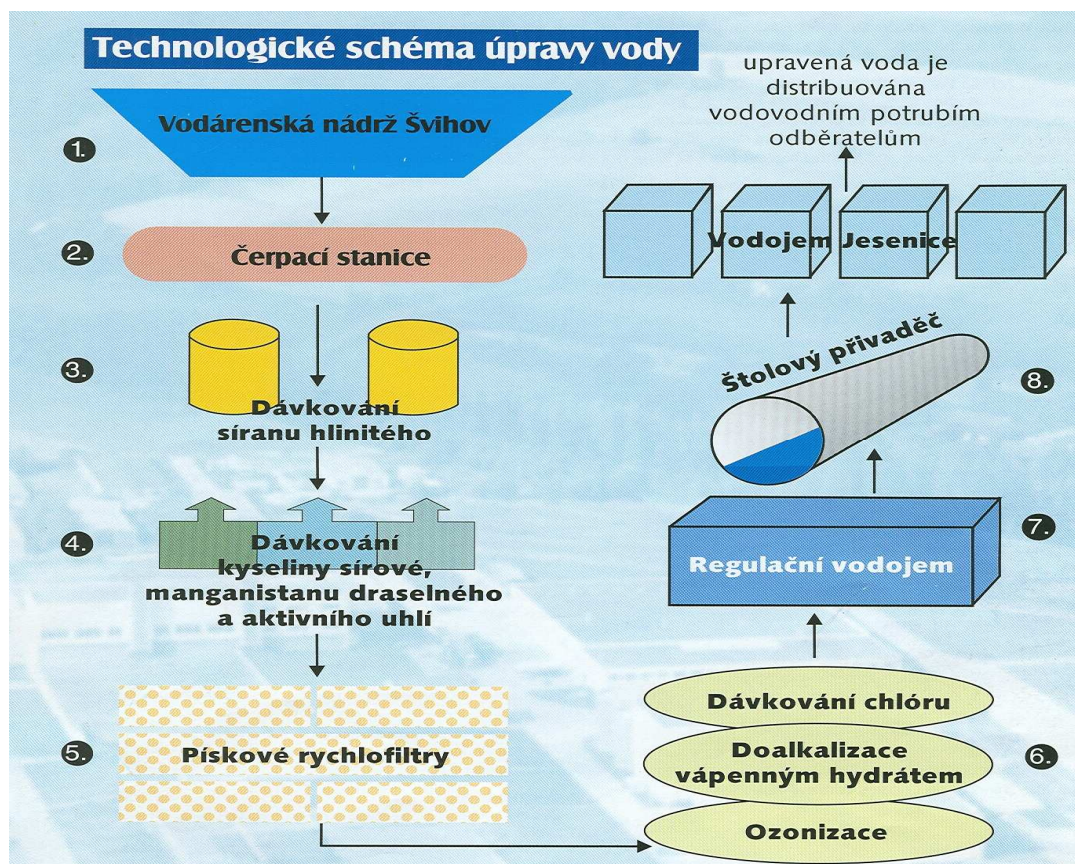

VLIV OZONIZACE NA MNOŽSTVÍ PESTICIDNÍCH LÁTEK V UPRAVENÉ VODĚ Z ÚV ŽELIVKA

Ing. Lenka Vavrušková, Ing. Miloslav Dryml, Ing. Petra Bát'ková

Pražské vodovody a kanalizace a.s., Pařížská 11, 110 00 Praha 1
e-mail: lenka.vavruskova@pvk.cz

Úpravna vody Želivka je největší úpravnou vody pro hl. m. Prahu. Podíl Želivky na zásobování Prahy pitnou vodou je v současné době asi 74 %. Úpravna vody Želivka zásobuje pitnou vodou i oblasti Středočeského kraje a kraje Vysočina. Maximální výkon úpravní je 6 900 l/s pitné vody a současným výkonem úpravní je 3 100 l/s pitné vody. Úpravna vody Želivka patří k největším úpravnám vody v Evropě a je největší úpravnou vody v České republice, byla uvedena do provozu v roce 1972. Zdrojem pro úpravnu vody je vodárenská nádrž Švihov, která má při maximální hladině 377 m.n.m. objem 266,57 mil. m³ vody (max. hloubka 53,6 m, průměrná hloubka 18 m). Odběr vody z nádrže se provádí etážově ze dvou odběrných věží. Technologie úpravy vody je koagulační filtrace s dávkováním síranu hlinitého a kyseliny sírové. Doúprava pitné vody je doalkalizací vápenným hydrátem a zdravotní zabezpečení ozonem a plynným chlorem. Upravená voda je odváděna štolovým přivaděčem do vodojemu Jesenice o celkovém objemu 200 000 m³.

Obrázek 1. Technologické schéma ÚV Želivka

Kvalita surové vody používané pro úpravu vody je pravidelně monitorována, na tomto monitoringu se podílejí od roku 1993 cíleně společně Pražské vodovody a kanalizace a Povodí Vltavy. Cílem tohoto monitoringu je pro PVK snížení výskytu nežádoucích látek ve zdroji pro vodárenské účely. V roce 2010 se sledují profily na hlavním toku Želivky a jejích nejvýznamnějších přítocích, včetně monitoringu vlastní vodárenské nádrže s celkovým počtem 27 odběrových profilů. Mezi sledované parametry, kterým se věnuje tento příspěvek patří triazinové herbicidy.

Mezi možné způsoby odstranění pesticidních látek patří adsorpce na aktivním uhlí, membránové techniky a oxidace ozonem popř. směsí ozonu a peroxidu vodíku. Na ÚV Želivka je v současnosti jediný možný způsob odstraňování resp. snížení koncentrace pesticidů, a to ozonizace. Ozon je silné oxidační činidlo, které může reagovat se širokým spektrem látek přítomných ve vodě. Používá se např. k oxidaci železa, manganu, síry, dusitanů, k odstraňování virů a bakterií a v neposlední řadě i pesticidních látek. Přeměňuje organické látky na biologicky odbouratelné organické látky, které mohou být odstraněny granulovaným aktivním uhlím. K odstranění virů a bakterií dle údajů společností Veolia Voda je potřebná dávka ozonu 0,4 mg/l a doba působení 4 minuty. U pesticidů záleží na typu molekuly daného pesticidu, účinná dávka se uvádí mezi 1 - 4 mg/l O₃ po dobu 8-10 minut. Příklady účinku dávky ozonu jsou uvedeny v následující tabulce [1].

Tabulka 1. Účinnost působení ozonizace na jednotlivé PL

	1 mg/l	2 mg/l	3 mg/l	4 mg/l
Acetochlor	48 %	69 %	76 %	-
Alachlor	70 %	71 %	78 %	79 %
Atrazin	13 %	30 %	40 %	56 %
Lindan	< 5%	< 5%	< 5%	< 5%
Metolachlor	45%	63%	70%	-
Terbutryn	> 99 %	> 99 %	> 99 %	> 99 %
AMPA	> 86 %	> 86 %	> 86 %	> 86 %
Glyfosát	> 94 %	> 94 %	> 94 %	> 94 %

Pro zlepšení kvality vody na výstupu z ÚV Želivka byla v roce 2009 provedena rekonstrukce ozonizace, která nahradila původní ozonizaci Trailigaz z roku 1991. Tento typ ozonizace vyráběl ozon ze vzduchu. Výrobní linka se skládala ze šroubového kompresoru, který tlačil vzduch přes vymrazování a sušičku do ozonizátoru, kde vysokým napětím došlo k výrobě O₃, který byl přes regulační ventily rozveden do nádrží a pomocí barbotážní vestavby byl zaústěn do protiproudu a do souproudu. Zbytkový ozon se reguloval na hodnotu v souproudu. Přebytečný ozon byl odveden přes destruktory, kde došlo k jeho rozložení zpět do ovzduší.

Nová ozonizace Wedeco byla uvedena do provozu v prosinci 2009. Výroba ozonu probíhá z kyslíku. Do budovy ozonizace se přivádí plynný O₂ přes regulátor tlaku do ozonizátoru, kde vysokým napětím dojde k výrobě O₃, který je odsáván injektorem kde dochází k rozpuštění plynu v hnací vodě a přes statický mísič je veden do směšovače GDS (Gas Dispersion System) od firmy STATIFLO. Tímto způsobem dojde k důkladnému promíchání ozonu s vodou a účinek nově instalované ozonizace je

předmětem sledování. Dále bude popsán vliv ozonizace na množství pesticidních látek v upravené vodě, zejména pro terbuthylazin, který se v současné době vyskytuje v surové vodě pro úpravnu ve zvýšených koncentracích a z tohoto důvodu se nám jevil jako nejvhodnější pro sledování a vyhodnocení účinku ozonizace.

Stanovení pesticidních látek se provádí na základě požadavků definovaných Vyhláškou MZdr. č. 252/2004 Sb. v platném znění, která stanovuje hygienické limity ukazatelů kvality pitné vody. Hygienický limit (nejvyšší mezní hodnota, NMH) pro jednotlivé pesticidní látky je 0,10 µg/l a pro součet všech pesticidních látek 0,50µg/l.

Pesticidními látkami se rozumí organické insekticidy, herbicidy, fungicidy, nematocidy, akaricidy, algicidy, rodenticidy, slimicidy, příbuzné produkty (např. regulátory růstu) a jejich metabolity, rozkladné nebo reakční produkty. Toto rozdělení je dáno podle cílové skupiny na kterou jsou používány. Stanovené pesticidní látky musí být v rozboru specifikovány. Producent vody má za povinnost sledovat ty látky, jejichž výskyt v daném zdroji předpokládá. Tomuto v PVK napomáhá společný monitoring jakosti vody s Povodím Vltavy.

Povodí VN Švihov je zemědělsky využíváné, což přináší problémy zejména v období, kdy dochází ke splachu z okolních zemědělsky obhospodařovaných pozemků. Hlavními zemědělskými plodinami jsou zde obilniny a ozimá řepka, které činní cca 50 % plochy orné půdy. Dalšími významnými plodinami v této oblasti jsou kukuřice, brambory, méně pak hořčice a hrách.

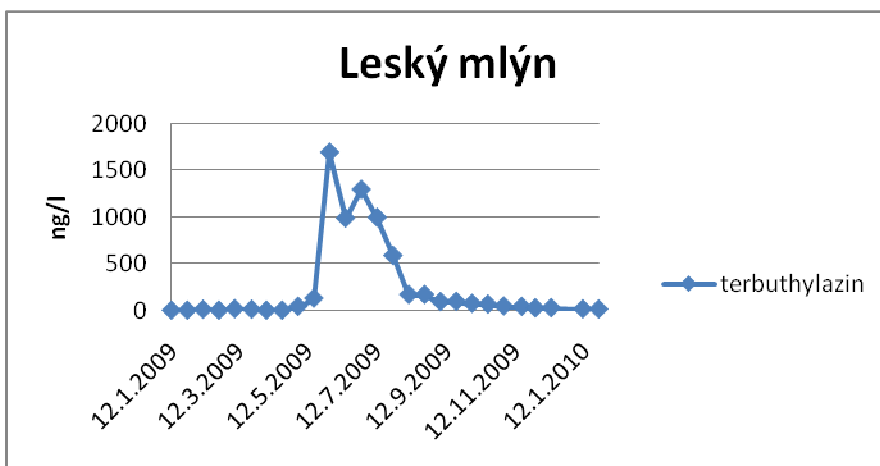
Používání pesticidních látek v ČR se řídí předpisy Státní rostlinolékařské správy (SRS) a ta každoročně připravuje Seznam registrovaných přípravků na ochranu rostlin. Další informace je možno čerpat na www.rostlinolekari.cz.

V oddělení laboratorní kontroly Praha Pražských vodovodů a kanalizací se sledují ty látky, jejichž výskyt byl někdy v minulosti prokázán. Aktuálně se sledují tyto triazinové pesticidy: acetochlor, alachlor, atrazin, cyanazin, desethylatrazin, desmetryn, diazinon, dichlobenil, dimethoate, hexazinon, chlorfenvinphos, metazachlor, metolachlor, prometryn, propachlor, propazin, simazin, terbutryn, terbuthylazin.

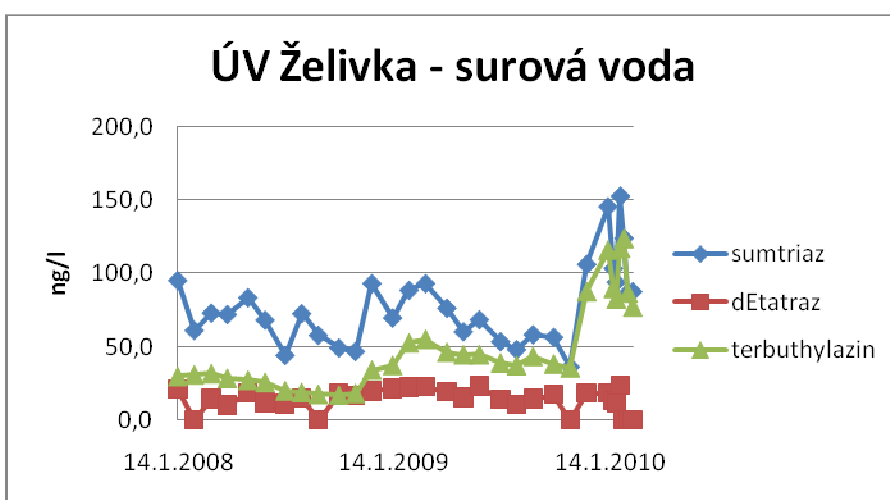
Stanovují se SPE extrakcí na tuhou fázi, upravený extrakt se dávákuje na kapilární kolonu plynového chromatografu s hmotnostním detektorem.

Výskyt pesticidních látek se v průběhu let mění. Zatímco v roce 2005 se v námi analyzovaných vzorcích nejčastěji vyskytoval z řady triazinových herbicidů, atrazin, jeho metabolický produkt desethylatrazin a terbuthylazin. V roce 2009 se v surové vodě pro ÚV Želivka nejvíce vyskytovaly terbuthylazin, desethylatrazin a metazachlor. Použití atrazinu již není povoleno. Z našeho sledování vyplývá, že zákaz aplikace je dodržován, neboť se v současné době zjišťujeme přítomnost již jen jeho rozkladného produktu - desethylatrazinu. Nejvíce vyskytovaný terbuthylazin je součástí přípravků na ochranu rostlin používaných na kukuřici a vyskytuje se pod obchodními názvy např. CLICK PLUS, CLICK 500, KOBAN T, LUMAX.

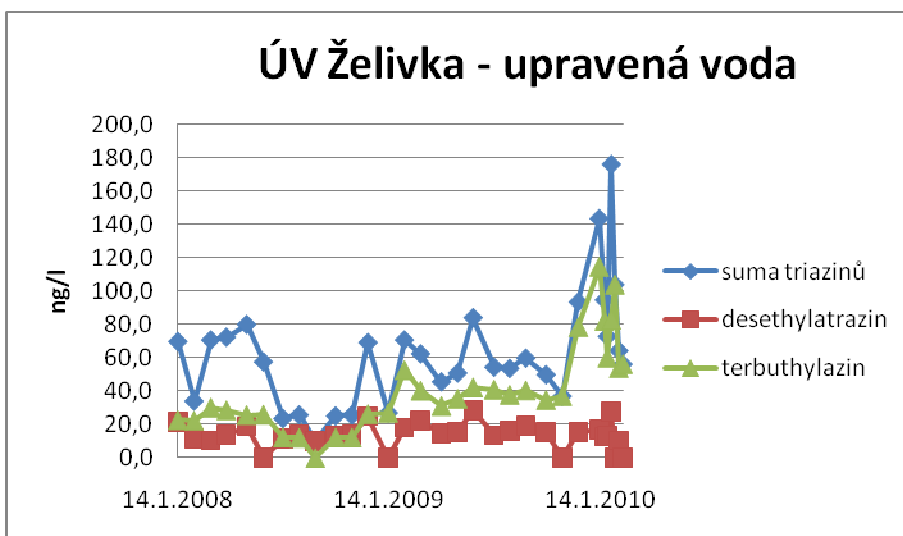
Maximální koncentrace terbuthylazinu se v roce 2009 nacházely ve sledovaných profilech Leský mlýn (P01) a Jankovský mlýn (P04). Nejvyšší nálezy se vyskytovaly v 1. polovině roku, v době aplikace přípravků na rostliny.

Obrázek 2. Množství terbuthylazinu v profilu Leský mlýn letech 2009-2010

Obrázek 3. Množství terbuthylazinu a desethylatrazinu v surové vodě v letech 2008-2010

Obrázek 4. Množství terbuthylazinu a desethylatrazinu v upravené vodě v letech 2008-2010

Snížení obsahu pesticidních látek je dosaženo zařazením ozonizace do systému úpravy vody Želivka. U diskutovaného terbuthylazinu se dosahuje snížení v průměru o 30 %. Průměrná dávka ozonu je 1 g/m³ vody. Z následující tabulky je patrný vliv ozonizace na množství terbuthylazinu. V době, kdy ozonizace nebyla z technických důvodů v provozu je množství terbuthylazinu v surové a upravené vodě na stejné úrovni.

Tabulka 2. Vliv ozonizace na množství terbuthylazinu na ÚV Želivka

Datum odběru	terbuthylazin [ng/l]		provoz ozonizace	odstraňování terbuthylazinu [%]	Dávka ozonu [g/m ³ vody]
	voda surová	upravená			
8.6.2009	45,00	42,40	NE	5,8	rekonstrukce ozonizace
14.7.2009	39,30	41,10		-4,6	
10.8.2009	37,60	38,00		-1,1	
7.9.2009	43,80	40,60		7,3	
12.10.2009	38,60	34,80		9,8	
9.11.2009	36,10	37,20		-3,0	
7.12.2009	87,90	78,60		10,6	
12.1.2010	116,10	114,80		1,1	
21.1.2010	90,10	82,30		8,7	
26.1.2010	82,80	60,20	ANO	27,3	0,81
2.2.2010	117,50	83,00		29,4	0,89
8.2.2010	124,00	104,10		16,0	0,70
15.2.2010	86,90	54,00		37,9	1,09
23.2.2010	77,40	56,40		27,1	0,85
2.3.2010	78,2	57,4		26,6	1,05
9.3.2010	73,7	54,7		25,8	1,09

Jako provozovatel musíme stanovit taková opatření, aby nedocházelo k výskytu těchto látek v upravené vodě. Jedním z opatření byla rekonstrukce ozonizace. Dle získaných dat od počátku roku 2010 nová ozonizace snižuje množství pesticidních látek resp. terbuthylazinu o cca 1/3. V současné době je nová ozonizace ve zkušebním provozu a po jeho ukončení bude provedeno komplexní zhodnocení, kde budou mimo sledování snížení pesticidních látek vyhodnoceny výkonové parametry ozonizace a odzkoušeny různé varianty provozu pro její další provozování v optimálním režimu.

Jsme si vědomi toho, že optimálním řešením by byla kombinace ozonizace s filtrací přes aktivní uhlí, ale to v současné době na ÚV Želivka realizovat nelze. Proto důsledně využíváme ozonizaci v max. možné dávce ozónu při výskytu zvýšené koncentrace kteréhokoliv sledovaného pesticidu. Dodržením tohoto principu řízení technologie se

zde podařilo i v nejkritičtějších obdobích snížit koncentrace pod hygienický limit, zvýšení bylo pouze jednorázové.

Další možností je prevence – snížení koncentrace v surové vodě. Preventivní opatření jsou součástí Plánů Povodí, které jsou zpracovány i z tohoto ohledu pro jednotlivé lokality a jako provozovatel jsme měli možnost připomínkovat tyto plány v průběhu realizace. Kromě toho probíhá intenzivní monitoring jak na straně PVK, tak na straně Povodí Vltavy, obě společnosti jsou v přímém kontaktu a vzhledem k velmi dobré spolupráci se vzájemně neprodleně informují.

Literatura

1. Technický dokument společnosti Veolia Voda, TECHNICAL MANAGEMENT Drinking Water Department, Tech Doc. no. 11: Guide to treatment of pesticides - Maria PRADOS, Daniel CLERET (2002).